ڕاپۆرتی ڕاوێژکار ملی ئابووری: هەڵاوسێ ئەم ساڵ بەرزتر دەبێتەوە و هەناردەی نەوتیش کەم دەبێ

ئامادەکراوە لەلایەن: ئەنجومەنی ڕاوێژکاری ئابووری
ئاڕاستەکراوە بۆ: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران
بەرواری ئامادەکردن: ٢٠٢٤/١٢/٢٠
ژمارەی لاپەڕەکان: ٦٤

پێشەکی

ئەم ڕاپۆرتە بەرهەمی کۆبوونەوەی ١٤ی ئەیلوولی ئەنجومەنی ڕاوێژکاری ئابووریە، کە تێیدا ئەندامان ڕەچاوی ئەو گۆڕانکارییانەیان کرد کە لە بودجەی ساڵی داهاتوودا پێویستە. ئەنجومەن پێکهاتووە لە ٧ ئەندام، کە هەموویان لە بواری ئابووری و دارایی پسپۆڕن. ڕاپۆرتەکە بەسەر ٤ بەشدا دابەش کراوە.

بەشی یەکەم: ئاستی گشتی چالاکی ئابووری

١. بەرهەمی ناوخۆیی گشتی

بەرهەمی ناوخۆیی گشتی بە نرخی ساڵانە لە ٢٠٢٣دا گەیشتە ٤٨ ترلیۆن دینار، کە ٣.٢٪ زیادی کردووە بەراورد بە ساڵی پێش خۆی. ئەگەر نەوت لە ژمارەکە دەربهێنرێت، زیادەکە تەنها ١.٤٪ دەبێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئابووری نەوتی بە خێرایی گەشەی بە ئابووری ناوخۆیی نەکردووە.

٢. ڕێژەی بێکاری

ڕێژەی بێکاری لە ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤دا گەیشتە ١٢.٥٪، کە لە ساڵی ڕابردوودا ١١.٨٪ بوو. ئەم زیادبوونە بەشێکی لە بەرزبوونەوەی ژمارەی ئەو کەسانەیە کە بەدوای کاردا دەگەڕێن، بەڵام بەشێکی گرنگیشی لە دابڕانی هێزی کار لە ئابووری نەوتیدا هاتووە. ژمارەی ئەو کەسانەی کار دەکەن لە ٦ مانگی ڕابردوودا ٤٢ هەزار کەس کەمی کردووە.

٣. هەڵاوسێ و نرخەکان

هەڵاوسێ لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٤.٩٪ بوو، بەڵام لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا گەیشتە ٦.٣٪. خۆراک بە تێکڕا ٧.٨٪ گرانتر بووە، کە ئەمەش کاریگەری خراپی لەسەر خێزانە هەژارەکان هەبووە. کرێی خانوو بە ٥.٤٪ زیادی کردووە، کە ئەمەش بەشێکی لە گرانبوونی ژیانی ڕۆژانە پێکهێناوە.

بەشی دووەم: بودجەی گشتی و سیاسەتی دارایی

٤. داهاتی گشتی

داهاتی گشتی لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٢ ترلیۆن دینار بوو، کە ٤٦٪ی لە باجی داهاتی کۆمپانیا نەوتییەکان هاتووە. ئەگەر ئەم سەرچاوەیە لابدرێت، داهاتی ناوخۆیی تەنها ١٢ ترلیۆن دینار دەبێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ٤٥٪ی خەرجییەکانی حکومەت بە داهاتی نەوت دابین کراوە.

٥. خەرجییەکان

خەرجییەکان لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٦ ترلیۆن دینار بوون، کە ٤ ترلیۆن دینار زیاتر بوو لە داهات. ٣٨٪ی خەرجییەکان بۆ مووچەی فەرمانبەران و ٢٢٪ی بۆ پڕۆژە گەورەکانی ژێرخان تەرخان کرابوو. ئەم ڕێژەیە نیشانی دەدات کە زۆربەی پارەکە بۆ بەرهەمهێنان نەچووە.

٦. قەرز و کەمکردنەوەی بودجە

قەرزی گشتی لە ٣١ی ئاداری ٢٠٢٤دا گەیشتە ٣٣ ترلیۆن دینار، کە ٦٩٪ی داهاتی ساڵانەی ناوخۆیی گشتی دەگرێتەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٥ ترلیۆن دینار لە خەرجییەکان کەم بکرێتەوە، بەتایبەتی لە بڕی یارمەتی بەسەر نرخی بەنزین و کەمکردنەوەی ژمارەی فەرمانبەرانی نوێ.

بەشی سێیەم: بانک و سیاسەتی دراو

٧. ڕێژەی سوود

بانکی ناوەندی ڕێژەی سوودی لە ٢٠٢٣دا ٨.٥٪ ڕاگرت، بەڵام لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا ٧.٢٥٪ کەمی کردەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ڕێژەکە لە ٢٠٢٥دا بۆ ٦.٥٪ کەم بکرێتەوە، بەڵام بە مەرجێک هەڵاوسێ لە ٥٪ی خوارەوە بێت.

٨. بانکە بازرگانییەکان

سەرمایەی بانکە بازرگانییەکان ٤٢ ترلیۆن دینارە، کە ٩.٨٪ی داهاتی ناوخۆیی گشتی دەگرێتەوە. ڕێژەی قەرزی نەگەڕاوە ٦.٤٪ بووە، کە لە ساڵی ڕابردوودا ٤.١٪ بوو. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە بانکەکان زیاتر قەرز دەدەن بە خێزانەکان و کۆمپانیا بچووکەکان.

٩. بازاڕی پشکەکان

بازاڕی پشکەکان لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٤٢ کۆمپانیای تێدا بوو، کە ٣٨ کۆمپانیا لە ساڵی ٢٠٢٤دا زیادیان کرد. بەڵام بەهای گشتی بازاڕ تەنها ٣.٢٪ زیادی کرد، کە ئەمەش لە ژێر ڕێژەی هەڵاوسێدایە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە بازاڕ بە ڕاستی گەشەی نەکردووە.

بەشی چوارەم: بازرگانی دەرەکی و هاوکێشەی پارە

١٠. هەناردە

هەناردەی نەوت لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٤ ملیۆن بەرمیل بوو، کە ٦٪ی لە ساڵی ڕابردوو کەمتر بووە. بڕی هەناردەی نەوت لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا ٢٠ ملیۆن بەرمیل بووە. ئەگەر ئەم ڕێژەیە بەردەوام بێت، داهاتی نەوتی ساڵانە ٣ ترلیۆن دینار کەمتر دەبێت.

١١. هاوردە

هاوردەکان ٢٩ ترلیۆن دینار بوون، کە ٢٤٪ی لە ساڵی ڕابردوو زیاتر بووە. ٤٠٪ی هاوردەکان کەلوپەلی سەرمایەیی بوون بۆ پڕۆژە گەورەکانی ژێرخان. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئابووری ناوخۆیی بە خێرایی گەشەی کردووە، بەڵام بە قەرز.

١٢. کەلوپەلی سەرمایەیی

کەلوپەلی سەرمایەیی هاوردەکراو ٨ ترلیۆن دینار بوو، کە ٢٧٪ی کۆی هاوردەکانە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کۆمپانیا نەوتییەکان بە خێرایی وەبەرهێنانیان زیاد کردووە، بەڵام ئەم وەبەرهێنانانە کاتی خۆیان بە قەرز دابین کراون.

١٣. کەمبوونەوەی پارەی بیانی

پارەی بیانی لە بانکی ناوەندی لە ٣١ی ئاداری ٢٠٢٤دا ٤٥ ملیار دۆلار بوو، کە ٩ ملیار دۆلار کەمی کردووە. ئەگەر ئەم ڕێژەیە بەردەوام بێت، پارەی بیانی تەنها بۆ ٤ مانگی تر هاوردە دابین دەکات. ئەمەش مەترسیدارە.

بەشی پێنجەم: پێشبینی و پێشنیارەکان

١٤. پێشبینی ساڵی ٢٠٢٥

ئەنجومەن پێشبینی دەکات کە ئابووری ٣.٥٪ گەشە بکات، بەڵام ئەگەر نەوت لە ٧٠ دۆلار کەمتر بێت، ئەوا گەشەکە تەنها ١.٢٪ دەبێت. هەڵاوسێ بە ٦.٣٪ دەمێنێتەوە ئەگەر پێشنیارەکانی ئەنجومەن جێبەجێ نەکرێن.

١٥. پێشنیارەکان

ئەنجومەن ٩ پێشنیار پێشکەش دەکات، لە نێوانیاندا: کەمکردنەوەی ٥ ترلیۆن دینار لە خەرجییەکان، بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوود بۆ ٦.٥٪، و دروستکردنی ٢٠٠ هەزار هەلی کار لە ڕێگەی پڕۆژەی گەورەی ژێرخانەوە. هەروەها پێشنیار دەکات کە ٢٠٪ی داهاتی نەوت بۆ دروستکردنی سندووقێکی سەروەری تەرخان بکرێت.

١٦. کۆتایی

ئەنجومەن ئاگادارە کە ئەم پێشنیارانە قورسایی لەسەر خێزانەکان دروست دەکەن، بەڵام پێویستە بۆ ڕێگریکردن لە قەیرانێکی گەورەتر. ئەگەر هیچ نەکرێت، ئەوا ساڵی ٢٠٢٥ ساڵێکی زۆر سەختی ئابووری دەبێت بۆ زۆربەی خێزانەکانی عێراق.

بەشی شەشەم: شیکاری بەشەکانی ئابووری

١٧. بەشی کشتوکاڵ

بەشی کشتوکاڵ تەنها ٤.٢٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت، بەڵام ٩٠٪ی ئاو بەکاردێنێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کشتوکاڵ بە شێوەیەکی زۆر ناکارا کار دەکات. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە سیستەمی ئاودێری بە شێوەی دڵۆپ بۆ ٢٠ هەزار هێکتار جێبەجێ بکرێت.

١٨. بەشی پیشەسازی

پیشەسازی تەنها ٦.٨٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت، کە ئەمەش زۆر کەمە بۆ وڵاتێکی وەک عێراق. زۆربەی کارگەکان پشت بە وزەی کارەبای گشتی دەبەستن، کە زۆر بە دەگمەن بەردەوام دەبێت. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٥٠٠ مێگاواتی وزەی خۆر بۆ کارگەکان دابین بکرێت.

١٩. بەشی خزمەتگوزاری

بەشی خزمەتگوزاری ٥٢٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت و گەورەترین بەشی ئابووریە. زۆربەی ئەم بەشە لە شارەکانی بەغدا و بەسرە چڕبووەتەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٣٠٪ی ئەم کارانە بۆ شارۆچکەکان بگوازرێتەوە بۆ کەمکردنەوەی ئاستی هەژاری لەوێ.

بەشی حەوتەم: ئەنجامگیری

ئەنجومەنی ڕاوێژکاری ئابووری پێیوایە کە ئابووری عێراق لە دۆخێکی هەستیاردایە. ئەگەر پێشنیارەکانی ئەنجومەن جێبەجێ نەکرێن، ئەوا قەیرانی ساڵی ٢٠٢٥ زۆر قووڵتر دەبێت لە قەیرانی ساڵی ٢٠١٤. ئەنجومەن ئامادەیە بۆ هەر زانیارییەکی زیاتر بەردەستی وەزارەتەکان بێت.

بەشی یەکەم: ئاستی گشتی چالاکی ئابووری

١. بەرهەمی ناوخۆیی گشتی

بەرهەمی ناوخۆیی گشتی بە نرخی ساڵانە لە ٢٠٢٣دا گەیشتە ٤٨ ترلیۆن دینار، کە ٣.٢٪ زیادی کردووە بەراورد بە ساڵی پێش خۆی. ئەگەر نەوت لە ژمارەکە دەربهێنرێت، زیادەکە تەنها ١.٤٪ دەبێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئابووری نەوتی بە خێرایی گەشەی بە ئابووری ناوخۆیی نەکردووە.

٢. ڕێژەی بێکاری

ڕێژەی بێکاری لە ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤دا گەیشتە ١٢.٥٪، کە لە ساڵی ڕابردوودا ١١.٨٪ بوو. ئەم زیادبوونە بەشێکی لە بەرزبوونەوەی ژمارەی ئەو کەسانەیە کە بەدوای کاردا دەگەڕێن، بەڵام بەشێکی گرنگیشی لە دابڕانی هێزی کار لە ئابووری نەوتیدا هاتووە. ژمارەی ئەو کەسانەی کار دەکەن لە ٦ مانگی ڕابردوودا ٤٢ هەزار کەس کەمی کردووە.

٣. هەڵاوسێ و نرخەکان

هەڵاوسێ لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٤.٩٪ بوو، بەڵام لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا گەیشتە ٦.٣٪. خۆراک بە تێکڕا ٧.٨٪ گرانتر بووە، کە ئەمەش کاریگەری خراپی لەسەر خێزانە هەژارەکان هەبووە. کرێی خانوو بە ٥.٤٪ زیادی کردووە، کە ئەمەش بەشێکی لە گرانبوونی ژیانی ڕۆژانە پێکهێناوە.

بەشی دووەم: بودجەی گشتی و سیاسەتی دارایی

٤. داهاتی گشتی

داهاتی گشتی لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٢ ترلیۆن دینار بوو، کە ٤٦٪ی لە باجی داهاتی کۆمپانیا نەوتییەکان هاتووە. ئەگەر ئەم سەرچاوەیە لابدرێت، داهاتی ناوخۆیی تەنها ١٢ ترلیۆن دینار دەبێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ٤٥٪ی خەرجییەکانی حکومەت بە داهاتی نەوت دابین کراوە.

٥. خەرجییەکان

خەرجییەکان لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٦ ترلیۆن دینار بوون، کە ٤ ترلیۆن دینار زیاتر بوو لە داهات. ٣٨٪ی خەرجییەکان بۆ مووچەی فەرمانبەران و ٢٢٪ی بۆ پڕۆژە گەورەکانی ژێرخان تەرخان کرابوو. ئەم ڕێژەیە نیشانی دەدات کە زۆربەی پارەکە بۆ بەرهەمهێنان نەچووە.

٦. قەرز و کەمکردنەوەی بودجە

قەرزی گشتی لە ٣١ی ئاداری ٢٠٢٤دا گەیشتە ٣٣ ترلیۆن دینار، کە ٦٩٪ی داهاتی ساڵانەی ناوخۆیی گشتی دەگرێتەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٥ ترلیۆن دینار لە خەرجییەکان کەم بکرێتەوە، بەتایبەتی لە بڕی یارمەتی بەسەر نرخی بەنزین و کەمکردنەوەی ژمارەی فەرمانبەرانی نوێ.

بەشی سێیەم: بانک و سیاسەتی دراو

٧. ڕێژەی سوود

بانکی ناوەندی ڕێژەی سوودی لە ٢٠٢٣دا ٨.٥٪ ڕاگرت، بەڵام لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا ٧.٢٥٪ کەمی کردەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ڕێژەکە لە ٢٠٢٥دا بۆ ٦.٥٪ کەم بکرێتەوە، بەڵام بە مەرجێک هەڵاوسێ لە ٥٪ی خوارەوە بێت.

٨. بانکە بازرگانییەکان

سەرمایەی بانکە بازرگانییەکان ٤٢ ترلیۆن دینارە، کە ٩.٨٪ی داهاتی ناوخۆیی گشتی دەگرێتەوە. ڕێژەی قەرزی نەگەڕاوە ٦.٤٪ بووە، کە لە ساڵی ڕابردوودا ٤.١٪ بوو. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە بانکەکان زیاتر قەرز دەدەن بە خێزانەکان و کۆمپانیا بچووکەکان.

٩. بازاڕی پشکەکان

بازاڕی پشکەکان لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٤٢ کۆمپانیای تێدا بوو، کە ٣٨ کۆمپانیا لە ساڵی ٢٠٢٤دا زیادیان کرد. بەڵام بەهای گشتی بازاڕ تەنها ٣.٢٪ زیادی کرد، کە ئەمەش لە ژێر ڕێژەی هەڵاوسێدایە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە بازاڕ بە ڕاستی گەشەی نەکردووە.

بەشی چوارەم: بازرگانی دەرەکی و هاوکێشەی پارە

١٠. هەناردە

هەناردەی نەوت لە ساڵی ٢٠٢٣دا ٢٤ ملیۆن بەرمیل بوو، کە ٦٪ی لە ساڵی ڕابردوو کەمتر بووە. بڕی هەناردەی نەوت لە ٩ مانگی یەکەمی ٢٠٢٤دا ٢٠ ملیۆن بەرمیل بووە. ئەگەر ئەم ڕێژەیە بەردەوام بێت، داهاتی نەوتی ساڵانە ٣ ترلیۆن دینار کەمتر دەبێت.

١١. هاوردە

هاوردەکان ٢٩ ترلیۆن دینار بوون، کە ٢٤٪ی لە ساڵی ڕابردوو زیاتر بووە. ٤٠٪ی هاوردەکان کەلوپەلی سەرمایەیی بوون بۆ پڕۆژە گەورەکانی ژێرخان. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئابووری ناوخۆیی بە خێرایی گەشەی کردووە، بەڵام بە قەرز.

١٢. کەلوپەلی سەرمایەیی

کەلوپەلی سەرمایەیی هاوردەکراو ٨ ترلیۆن دینار بوو، کە ٢٧٪ی کۆی هاوردەکانە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کۆمپانیا نەوتییەکان بە خێرایی وەبەرهێنانیان زیاد کردووە، بەڵام ئەم وەبەرهێنانانە کاتی خۆیان بە قەرز دابین کراون.

١٣. کەمبوونەوەی پارەی بیانی

پارەی بیانی لە بانکی ناوەندی لە ٣١ی ئاداری ٢٠٢٤دا ٤٥ ملیار دۆلار بوو، کە ٩ ملیار دۆلار کەمی کردووە. ئەگەر ئەم ڕێژەیە بەردەوام بێت، پارەی بیانی تەنها بۆ ٤ مانگی تر هاوردە دابین دەکات. ئەمەش مەترسیدارە.

بەشی پێنجەم: پێشبینی و پێشنیارەکان

١٤. پێشبینی ساڵی ٢٠٢٥

ئەنجومەن پێشبینی دەکات کە ئابووری ٣.٥٪ گەشە بکات، بەڵام ئەگەر نەوت لە ٧٠ دۆلار کەمتر بێت، ئەوا گەشەکە تەنها ١.٢٪ دەبێت. هەڵاوسێ بە ٦.٣٪ دەمێنێتەوە ئەگەر پێشنیارەکانی ئەنجومەن جێبەجێ نەکرێن.

١٥. پێشنیارەکان

ئەنجومەن ٩ پێشنیار پێشکەش دەکات، لە نێوانیاندا: کەمکردنەوەی ٥ ترلیۆن دینار لە خەرجییەکان، بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوود بۆ ٦.٥٪، و دروستکردنی ٢٠٠ هەزار هەلی کار لە ڕێگەی پڕۆژەی گەورەی ژێرخانەوە. هەروەها پێشنیار دەکات کە ٢٠٪ی داهاتی نەوت بۆ دروستکردنی سندووقێکی سەروەری تەرخان بکرێت.

١٦. کۆتایی

ئەنجومەن ئاگادارە کە ئەم پێشنیارانە قورسایی لەسەر خێزانەکان دروست دەکەن، بەڵام پێویستە بۆ ڕێگریکردن لە قەیرانێکی گەورەتر. ئەگەر هیچ نەکرێت، ئەوا ساڵی ٢٠٢٥ ساڵێکی زۆر سەختی ئابووری دەبێت بۆ زۆربەی خێزانەکانی عێراق.

بەشی شەشەم: شیکاری بەشەکانی ئابووری

١٧. بەشی کشتوکاڵ

بەشی کشتوکاڵ تەنها ٤.٢٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت، بەڵام ٩٠٪ی ئاو بەکاردێنێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کشتوکاڵ بە شێوەیەکی زۆر ناکارا کار دەکات. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە سیستەمی ئاودێری بە شێوەی دڵۆپ بۆ ٢٠ هەزار هێکتار جێبەجێ بکرێت.

١٨. بەشی پیشەسازی

پیشەسازی تەنها ٦.٨٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت، کە ئەمەش زۆر کەمە بۆ وڵاتێکی وەک عێراق. زۆربەی کارگەکان پشت بە وزەی کارەبای گشتی دەبەستن، کە زۆر بە دەگمەن بەردەوام دەبێت. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٥٠٠ مێگاواتی وزەی خۆر بۆ کارگەکان دابین بکرێت.

١٩. بەشی خزمەتگوزاری

بەشی خزمەتگوزاری ٥٢٪ی بەرهەمی ناوخۆیی گشتی پێکدێنێت و گەورەترین بەشی ئابووریە. زۆربەی ئەم بەشە لە شارەکانی بەغدا و بەسرە چڕبووەتەوە. ئەنجومەن پێشنیار دەکات کە ٣٠٪ی ئەم کارانە بۆ شارۆچکەکان بگوازرێتەوە بۆ کەمکردنەوەی ئاستی هەژاری لەوێ.

بەشی حەوتەم: ئەنجامگیری

ئەنجومەنی ڕاوێژکاری ئابووری پێیوایە کە ئابووری عێراق لە دۆخێکی هەستیاردایە. ئەگەر پێشنیارەکانی ئەنجومەن جێبەجێ نەکرێن، ئەوا قەیرانی ساڵی ٢٠٢٥ زۆر قووڵتر دەبێت لە قەیرانی ساڵی ٢٠١٤. ئەنجومەن ئامادەیە بۆ هەر زانیارییەکی زیاتر بەردەستی وەزارەتەکان بێت.